

Υπουργείο Πολιτισμού: Υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στη θαλάσσια περιοχή της Σαλαμίνας

/ [Παιδεία και Πολιτισμός](#)

Τον Νοέμβριο-Δεκέμβριο του 2023 συνεχίσθηκε, για όγδοο κατά σειράν έτος, στο πλαίσιο νέου πενταετούς προγράμματος (2023-2027) η υποβρύχια έρευνα στις ανατολικές ακτές της Σαλαμίνας από το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (Ι.ΕΝ.Α.Ε.).

Η υποβρύχια έρευνα έγινε με την συνδρομή της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων (Ε.Ε.Α.) του ΥΠ.ΠΟ., υπό την διεύθυνση του Γιάννου Γ. Λώλου, Ομότιμου Καθηγητή Προϊστορικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και μέλους του Δ.Σ. του Ι.ΕΝ.Α.Ε., και της Δρος Αγγελικής Γ. Σίμωσι, Προϊσταμένης της ΕΦ.Α. Πειραιώς και

Νήσων, με κύρια συνεργάτιδα την Δρα Χριστίνα Μαραμπέα, ως υπεύθυνη πεδίου και τεκμηρίωσης, και τον Νίκο Γκόλφη, ως τεχνικό υπεύθυνο, και με την συμμετοχή αρχαιολόγων, άλλων ειδικών και τεχνικών.

Πρόκειται για την πρώτη υποβρύχια έρευνα διεπιστημονικού χαρακτήρα, που διεξάγεται (από το 2016) συστηματικά από Ελληνικούς φορείς, σε χώρους του ιστορικού Στενού της Σαλαμίνας, συγκεκριμένα στην θαλάσσια περιοχή Αμπελακίου-Κυνοσούρας.

Η υποβρύχια έρευνα του 2023 διενεργήθηκε με επιτυχία από 12μελή ομάδα και εξελίχθηκε στην βορειοδυτική πλευρά του σημερινού Όρμου του Αμπελακίου, όπου ερευνώνται εντατικά, τα τελευταία χρόνια, καταποντισμένα λείψανα της Κλασικής πόλης της **Σαλαμίνας** στη νότια πλευρά της Χερσονήσου Πούντα. Στα υπολείμματα περιλαμβάνονται μεγάλα τμήματα του επιθαλάσσιου τείχους πάχους 3-4 μ., ενισχυμένου με πύργους, καθώς και μέρη άλλων δημοσίων ισχυρών κατασκευών. Με βάση τα αποτελέσματα των ερευνών των προηγούμενων ετών, η πορεία του τείχους αυτού (του 4ου αι. π.Χ.) έχει πλέον διακριβωθεί.

Κατά το 2023 συνεχίσθηκε, στον βορειοδυτικό μυχό του σημερινού Όρμου, η ανασκαφική έρευνα ενός μεγάλου μακρόστενου δημοσίου κτηρίου, διευθετημένου στον άξονα Β.-Ν. και εν μέρει καταβυθισμένου, σε περιοχή που περικλείεται από το νότιο και το ανατολικό σκέλος του επιθαλάσσιου τείχους της Κλασικής πόλης.

Η διερεύνηση του καταβυθισμένου τμήματος του κτηρίου, προσαρμοσμένη σε κάναβο με τετράγωνο 4 x4 μ., πραγματοποιήθηκε σε δύσκολο βουρκώδες περιβάλλον με την εφαρμογή, και πάλι, 'αμφίβιας' ανασκαφικής τεχνικής, η οποία συνδυάζει μεθόδους και πρακτικές της χερσαίας και της υποβρύχιας Αρχαιολογίας και επιτεύχθηκε με την τοποθέτηση ειδικού εύκαμπτου υδατοφράκτη και την χρησιμοποίηση 3 υδραντλιών για την καθημερινή απάντληση των υδάτων και την αφαίρεση των ιζημάτων σε θαλάσσιο πεδίο συνολικής εκτάσεως 190 τ.μ.

Στη σημερινή θαλάσσια έκταση που ερευνάται, το αποκαλυπτόμενο κτήριο παρακολουθείται σε μήκος 32 μ., έχει πλάτος 6 μ., ενώ είναι βέβαιον ότι συνεχίζει προς τα βόρεια, στον αιγιαλό. Περιλαμβάνει, όπως εμφανίζεται σήμερα, σειρά 6 έως 7 δωματίων, με χώρους ανοικτούς μπροστά, προς τα δυτικά (δηλαδή στην πρόσοψη) και γενικά παρουσιάζει χαρακτηριστικά Στοάς.

Το αρχαίο κατάλοιπο, όπως άλλωστε και το τείχος, ληλατημένο σε πολύ μεγάλο βαθμό από το δομικό υλικό του ήδη από παλαιότερες εποχές, χαρακτηρίζεται από στιβαρούς τοίχους, πάχους 0,50-0,60 μ., κατασκευασμένους από μεγάλες λαξευμένες λιθοπλίνθους, που διατηρούνται σήμερα μόνον σε επίπεδο ενός ή δύο

δόμων και εδράζονται σε καλοκτισμένο θεμέλιο/υπόβαθρο.

Με την **ολοκλήρωση των ανασκαφικών εργασιών του 2022-2023**, από την σειρά των δωματίων στον μακρό άξονα του κτηρίου έχουν ερευνηθεί πλήρως δύο (2) διαδοχικά τετράγωνα δωμάτια (εσωτερικών διαστάσεων 4,7 x 4,7 μ.) και δύο (2) ακόμη μερικώς, καθώς και ένας παράπλευρος χώρος, ανοικτός μπροστά, προς τα δυτικά.

Από την τελευταία έρευνα προέκυψαν και δύο στοιχεία στην δυτική παρυφή του κτηρίου με ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

α) Τμήμα λίθινου αγωγού (πλάτους 0,36 μ.), σε μήκος μέχρι στιγμής 4,15 μ. και σε απόσταση 3,50 μ. παράλληλα προς τον δυτικό μακρό τοίχο του κτηρίου, για την απορροή προφανώς των ομβρίων υδάτων από την στέγη, και

β) Πιθανή λίθινη πεταλόσχημη βάση κίονος (0,76 x 0,64 μ.), με πάχος 0,40 μ., σε σημείο λίγο νοτιώτερα.

Από την ανασκαφική διερεύνηση του μεγάλου δημοσίου κτηρίου προέκυψε πλήθος κινητών ευρημάτων. Συνελέγη μεγάλη ποσότητα κεραμικής διαφόρων περιόδων, μέρος της οποίας, όμως, κυρίως των Υστερορωμαϊκών/Πρωτοβυζαντινών και Μεσαιωνικών-Νεωτέρων χρόνων, αποτελεί αναμφίβολα ανάμεικτο σωρευμένο υλικό, παρασυρμένο κατά καιρούς από τον ευρύτερο στεριανό χώρο.

Στα κεραμικά ευρήματα που σχετίζονται με την λειτουργία του κτηρίου περιλαμβάνονται άφθονα θραύσματα αγγείων διαφόρων κατηγοριών και κεράμων της Κλασικής-Ελληνιστικής περιόδου, ανάμεσά τους πολλά δείγματα Αθηναϊκής μελαμβαφούς κεραμικής της Ύστερης Κλασικής περιόδου (4ου αι. π.Χ.). Στο φερτό κεραμικό υλικό εντοπίζονται, μεταξύ άλλων, πολλά όστρακα αμφορέων, πρόχων, ερυθροβαφών πινακίων, 1-2 ακέραιοι λύχνοι και θραύσματα άλλων, των Υστερορωμαϊκών χρόνων (μέχρι και του 6ου αι. μ.Χ.).

Στα υπόλοιπα κινητά ευρήματα από την ανασκαφή συγκαταλέγονται: ενσφράγιστη λαβή Ελληνιστικού εμπορικού αμφορέα, 95 πήλινα αντικείμενα (στην πλειονότητά τους πώματα αμφορέων, αλλά και λίγες αγνύθες και βάρη), 6 χάλκινα αντικείμενα, 25 λίθινα (και κάποια μαρμάρινα) αντικείμενα, ακέραια ή σε κομμάτια, 2 θραύσματα πολυτελών μαρμάρινων σκευών (λεκάνης/περιρραντηρίου και τράπεζας), επίσης 30 χάλκινα νομίσματα, εκ των οποίων τα περισσότερα του ύστερου 4ου – πρώιμου 3ου αι. π.Χ. (όπως και πολλά της ανασκαφής του 2022), προερχόμενα από το ένα τετράγωνο δωμάτιο (εμπορικής χρήσης;), με μεγάλο αποθηκευτικό πίθο στην Β.Δ. γωνία του.

Τρία μαρμάρινα ευρήματα κρίνονται ιδιαιτέρως σημαντικά:

α) Δύο θραύσματα στηλών με αποσπασματικές επιγραφές. Η μία, των Ρωμαϊκών χρόνων, είναι κατάλογος ονομάτων και διατηρεί μέρος τριών στίχων, με ονόματα και πατρώνυμα. Η άλλη, αρκετά φθαρμένη, των Κλασικών-Ελληνιστικών χρόνων, σώζει μέρος πέντε στίχων και ενδεχομένως είναι του ιδίου χαρακτήρα, σύμφωνα με πρώτες εκτιμήσεις.

β) Θραύσμα αγαλματίου όρθιας ανδρικής μορφής, με ιμάτιο (σωζ. ύψους 15,5 εκ.). Πρόκειται για αγαλμάτιο Ασκληπιού, γνωστού και ευρύτατα διαδεδομένου τύπου ('Ασκληπιού Este'), με βάση παράλληλα από την Επίδαυρο (π.χ. στο Ε.Α.Μ., Αρ. 265) και από άλλα μέρη, του προχωρημένου 4ου αι. π.Χ. Σύμφωνα με επιγραφικές και άλλες μαρτυρίες, η λατρεία του θεού τεκμηριώνεται και στην περιοχή, τουλάχιστον από τους Ελληνιστικούς χρόνους και οι έφηβοι, στο πλαίσιο της Αθηναϊκής εορτής των Αιαντείων, προσφέρουν θυσίες στην πόλη της Σαλαμίνας, όχι μόνον στον Αίαντα, αλλά και στον Ασκληπιό.

Τέλος, πέρα από τις νέες επιγραφικές μαρτυρίες και το πλήθος των διαφόρων αντικειμένων, η ανασκαφή απέδωσε και ένα αξιοσημείωτο εύρημα ναυτικού χαρακτήρα. Μία μικρή λίθινη πλακοειδή άγκυρα (36 x 29 εκ., πάχους 8,5 εκ.), με οπή για το σχοινί πρόσδεσης, που βρέθηκε, μαζί με φερτό υλικό, έξω από το όριο του κτηρίου. Πρόκειται για το δεύτερο ναυτικό εύρημα που εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή του αρχαίου λιμένα, μετά την λίθινη άγκυρα, διαφορετικού όμως τύπου, από παλαιότερη σωστική χερσαία ανασκαφή στον μυχό του Όρμου του Αμπελακίου (εκτεθειμένη, σήμερα, στο Αρχαιολογικό Μουσείο Σαλαμίνας, Αρ. 148).

Τα δεδομένα που προέκυψαν από την ανασκαφή του 2023 αναδεικνύουν περαιτέρω την σημασία του μεγάλου κτηρίου, ως δημοσίου οικοδομήματος, για την μελέτη της τοπογραφίας και της οικιστικής της αρχαίας πόλης της Σαλαμίνας, καθώς η θέση του κατά πάσα πιθανότητα ορίζει την ανατολική πλευρά της περιοχής της

Αγοράς της Κλασικής-Ελληνιστικής πόλης, εγγύς του λιμένα, τα μέρη της οποίας είδε και περιγράφει (ως 'αγοράς ερείπια') ο περιηγητής Παυσανίας (1.35.3) γύρω στα μέσα του 2ου αι. μ.Χ.

Στην ερευνητική ομάδα του 2023 συμμετείχαν οι:

Γιάννος Γ. Λώλος και Αγγελική Γ. Σίμωσι (Διεύθυνση έρευνας), Χριστίνα Μαραμπέα (Δρ. Αρχαιολογίας, υπεύθυνη εργασιών πεδίου και τεκμηρίωσης), Νικόλαος Γκόλφης (Μ.Κ. Εργαλειοσυστημάτων), Θεοδώρα Δεληγιάννη (Χημικός Μηχανικός), Άννα Νοτιά (Εκπαιδευτικός), Λουίζα Δημητρίου και Θωμάς Ιωσηφίδης (Αρχαιολόγοι), Ευάγγελος Σ. Κρουστάλης (Δρ. Αρχαιολογίας, υπεύθυνος φωτογραμμετρικών αποτυπώσεων), Χρύσα Φουσέκη (Προϊσταμένη Τμήματος Συντήρησης Ε.Ε.Α.) και Ειρήνη Μάλλιου (Συντηρήτρια Ε.Ε.Α.), Σπύρος Αγιάζι και Φρειδερίκος Κάπαϊ (Εργατοτεχνίτες), Κωνσταντίνος Τσιτλακίδης (Νυκτοφύλακας χώρου εργασιών).

Ευχαριστίες οφείλονται στην Δρα Ελένη Μπάνου, Προϊσταμένη της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων, για την συνδρομή και την συνεργασία, και στον κ. Χαράλαμπο Κριτζά, Επίτιμο Διευθυντή του Επιγραφικού Μουσείου, για την έγκυρη γνώμη του επί των επιγραφικών και άλλων μαρμάρινων ευρημάτων και την εν γένει συνεργασία, καθώς και στους χορηγούς-υποστηρικτές της έρευνας του 2023: Γ. Αρβανίτη, Ελένη και Ανθή Μπεκρή, Ι. Π. Θεοδωρόπουλο, Α. Μαρτίνο (Εταιρία ΑΙΓΕΑΣ), Μετόχιον Ιεράς Επισκοπικής Μονής Αγίας Σκέπης Κερατέας (π. Αθανάσιο και Ν. Σαρδέλη), Α. Κουτσιαρή, Κ. Κατσιγιάννη και Ν. Τσακαλίδη, Σ. Φουρίκη και Δ. Στανωτά, Γ. Κάμπο, Ν. Τζανουδάκη, Δ. Κουμπλουδέλη, Κ. Τσιτλακίδη, Σ.-Ε. Λώλο, Ι. Φραγκόπουλο, Φ. Καρακώστα και ομάδα kathari-zw (Κ. Μαργέλου).

Εικ. 5. Σαλαμίς, Αμπελάκι. Εικόνα από τις εργασίες κατά την διάρκεια της 'αμφίβιας' ανασκαφής του 2023 εντός της περιοχής του μεγάλου κτηρίου, από τα ανατολικά

Εικ. 4. Σαλαμίσ, Αμπελάκι. Αποψη τμήματος του χώρου της 'αμφίβιας' ανασκαφής του 2023, με τον στιβαρό ανατολικό (πίσω) τοίχο του μεγάλου κτηρίου, μπροστά (από τα νοτιοανατολικά)

Εικ. 3. Σαλαμίσ, Αμπελάκι. Αποψη τμήματος του μεγάλου δημοσίου κτηρίου κατά την ανασκαφή του 2023, από τα νοτιοανατολικά

Εικ. 2. Σαλαμίς, Αμπελάκι. Άποψη μέρους του μεγάλου δημόσιου κτηρίου (εντός των ορίων του υδατοφράκτη) κατά την ανασκαφή του 2023, από τα βορειοδυτικά

Εικ. 10. Σαλαμίσ, Αμπελάκι. Λίθινη άγκυρα, με μία οπή

Εικ. 8. Σαλαμίζ, Αμπελάκι. Θραύσματα μαρμάρινης στήλης με αποσπασματική επιγραφή (κατάλογο ονομάτων) Ρωμαϊκών χρόνων

Εικ. 7. Σαλαμίς, Αμπελάκι. Πήλινοι λύχνοι Υστερορωμαϊκών χρόνων

Εικ. 6. Σαλαμίς, Αμπελάκι. Θραύσματα Αθηναϊκών μελαμβαφών αγγείων του 4ου αι. π.Χ.